

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 3.

Een interpretatie:

Het beleid van Hendrik VIII zoals dit uit de bron naar voren komt, sluit aan bij het beleid dat koningen al in de middeleeuwen voeren.

- 4p **6** Leg met twee kenmerkende aspecten van de late middeleeuwen uit, dat er continuïteit bestaat tussen dit middeleeuwse beleid en het beleid van Hendrik VIII.

Gebruik bron 4.

Dit document wordt gezien als een belangrijke bron voor de voorgeschiedenis van de Opstand.

- 4p **7** Ondersteun deze visie door:
- met een maatregel uit de bron te laten zien in welk opzicht Margaretha afwijkt van de godsdienstpolitiek van Filips II en
 - de aanleiding te noemen die haar tot deze beleidswijziging bracht en
 - aan te geven welk onbedoeld gevolg op korte termijn deze Moderatie in de Nederlanden had en
 - de maatregel te noemen waarmee Filips II duidelijk maakte dat hij het beleid van Margaretha afwees.

Gebruik bron 5.

In deze discussie tussen Coornhert en Van der Laen komt een oorzaak naar voren van het uiteenvallen van de Pacificatie van Gent.

- 2p **8** Leg uit welke oorzaak dat is.

Gebruik bron 5.

In de beginjaren van de Opstand droeg Willem van Oranje zijn opvatting uit over de godsdienstpolitiek die gevoerd moest worden.

- 2p **9** Leg uit wiens opvatting over de godsdienstpolitiek beter aansluit bij die van Willem van Oranje, de opvatting van Coornhert of die van Van der Laen.

In september 1579 verzocht Günther van Schwarzburg de Staten-Generaal de schulden voor hun rekening te nemen die hij had gemaakt om een groep ruiters in te huren voor het leger van de opstandelingen. Toen in januari 1581 de Staten-Generaal hierover nog geen beslissing hadden genomen, weigerde Willem van Oranje de afgevaardigden uit de vergaderzaal te laten vertrekken, totdat zij hadden ingestemd met het verzoek.

Bij deze gebeurtenissen passen twee uitspraken:

- 1 Willem van Oranje verzette zich met zijn optreden tegen de manier waarop de besluitvorming in de opstandige gewesten tot stand komt.
- 2 De reactie van Willem van Oranje op het conflict rond Günther van Schwarzburg kan verklaard worden vanuit de functie van Willem van Oranje.

- 2p **10** Ondersteun beide uitspraken met een verschillend historisch argument.

Twee gegevens:

- 1 In 1630 veroverde de Nederlandse West-Indische Compagnie (WIC) de stad Recife in Brazilië op de Portugezen. Rondom de stad lagen veel suikerplantages.
- 2 In 1637 veroverde de WIC het fort Elmina aan de kust van het huidige Ghana op de Portugezen.

Beide veroveringen waren onderdeel van het 'Grand Desseyn', een samenhangend project van de Republiek om de economie van Portugal (toen onderdeel van het Spaanse rijk) te ondermijnen.

- 3p 11 Noem het **politieke** doel van het 'Grand Desseyn' en leg uit dat de verovering van Recife de inname van Elmina nodig maakte om het 'Grand Desseyn' te doen slagen.

Gebruik bron 6.

In dit bronfragment komen de ideeën van de Franse filosoof Diderot naar voren.

- 3p 12 Licht dit toe door, telkens met een verwijzing naar de bron:
- uit te leggen tot welke stroming in de Verlichting Diderot gerekend kan worden en
 - aan te geven dat Diderot inspirator zal zijn geweest voor abolitionisten.

Gebruik bron 7.

Een interpretatie:

Malesherbes is het voor een deel eens met de kritiek op het regime in zijn tijd, maar blijft tegelijkertijd de koning steunen.

- 3p 13 Ondersteun deze interpretatie door:
- aan de bron twee kritiekpunten op het regime te ontleen die passen bij ideeën van de Verlichting en
 - met de bron aan te geven dat Malesherbes vooruitloopt op de grondwet van 1791.

Gebruik bron 8.

Een interpretatie:

De standpunten van de Vaderlandsche Sociëteit zijn beïnvloed door de ideeën van de Jacobijnen.

- 4p 14 Licht deze interpretatie toe door twee ideeën van de Jacobijnen te noemen en elk idee te verbinden met een standpunt van de Vaderlandsche Sociëteit uit de bron.

Vroegmoderne tijd

bron 3

Tussen 1529 en 1534 neemt het Engelse parlement op initiatief van koning Hendrik VIII een reeks maatregelen die ertoe leiden dat de Kerk van Engeland zich afscheidt van de Rooms-Katholieke Kerk. Regelmatig roept Hendrik groepjes afgevaardigden van de *commons* (de lage adel en burgers) bij zich om hen te overtuigen van zijn standpunt, zoals op 10 mei 1532:

Geliefde onderdanen,
Wij dachten dat de geestelijken van ons koninkrijk geheel en al onze onderdanen waren. We zijn echter tot het besef gekomen dat zij maar half onze onderdanen zijn, of zelfs nauwelijks onze onderdanen. Alle prelaten¹⁾ leggen immers tijdens hun wijding een eed af aan de paus, die duidelijk in tegenspraak is met de eed die zij aan ons afleggen, zodat ze daarom zijn onderdanen lijken te zijn en niet de onze.

noot 1 hoge geestelijken zoals bisschoppen en abten

bron 4

In 1566 vaardigt landvoogdes Margaretha van Parma een Moderatie (matiging) van de ketterplakaten uit:

En aangaande alle andere kettters, behalve predikanten, wederdopers en zij die opnieuw in ketterij zijn vervallen, van welke sekte ook (...). Waarbij aangemerkt wordt dat velen van hen zeer dikwijls vallen in dwaling door simpelheid, onwetendheid en wankelbaarheid door ouderdom en omstandigheden en door verleidingen die predikanten met kwade opzet gebruiken. Daarom willen wij wat matiging aanbrengen op onze oude plakaten: (...) iedereen die, hoewel zij gevangen mochten zijn voor het strafbaar feit van ketterij of voor overtreding van de plakaten, onderwezen zijn van de waarheid en weer de religie aanhangen en terugkomen op hun dwaling, zullen de eerste keer gratie hebben en vergiffenis krijgen op voorwaarde dat zij de dwaling openlijk afzweren. Maar indien zij volharden, zullen zij verbannen worden en gedwongen om terstond te vertrekken uit onze Landen van Herwaerts Over (de Nederlanden), behoudende nochtans hun goederen.

bron 5

In 1579 publiceert de katholieke geleerde Dirk Coornhert in een politiek geschrift een gesprek dat hij heeft met Nicolaas van der Laen, een van de calvinistische burgemeesters van Haarlem:

- Coornhert: Niet alleen ik, maar iedereen heeft het tot nu toe zo begrepen dat met de Pacificatie van Gent alle Nederlanders vrijheid van geweten hebben verworven.
- Van der Laen: Zo is het goed begrepen: men heeft vrijheid van geweten verworven. Maar is dat hetzelfde als dat aan iedereen het geloof en de uitoefening daarvan zijn toegestaan, zoals men maar wil? Zo vat ik dat zeker niet op!
- Coornhert: Zo vat ik dat wel degelijk op! Tenzij men wil zeggen dat men door de Pacificatie van Gent alleen in naam een vrijheid heeft verworven, maar niet werkelijk.
- Van der Laen: Nu mag toch ook iedereen ongestraft geloven wat hij wil?
- Coornhert: Dat mocht van tevoren ook. Wie had het kunnen beletten? Noch keizer, noch koning, noch paus, noch kardinaal, noch de inquisitie, noch wie dan ook. Als wij nu niet meer vrijheid hebben dan de vrijheid die we al hadden: welk voordeel brengt ons de Pacificatie van Gent dan op dit punt?

bron 6

In 1771 publiceert ontdekkingsreiziger Louis Antoine de Bougainville een beschrijving van zijn reis naar het eiland Tahiti in de Stille Zuidzee. De Franse filosoof Denis Diderot schrijft als reactie op dit boek een verhaal, waarin De Bougainville wordt toegesproken door een oude Tahitiaan:

Als er een Tahitiaan zou landen op jouw kust en op jullie stenen of in de bast van jullie bomen zou krassen: "Dit land is van de bewoners van Tahiti", wat zou jij dan denken? Jij bent de sterkste, en wat maakt dat uit? Toen wij zo'n armzalig dingetje waar je schip vol mee zit meenamen, schreeuwde je moord en brand en nam je wraak; en tegelijkertijd heb je in je hart al plannen gemaakt om een hele landstreek te stelen! Jij bent geen slaaf, je zou liever sterven dan dat te worden, maar ons wil je wel tot slaven maken! Denk je soms dat een Tahitiaan zijn vrijheid niet weet te verdedigen en daarvoor weet te sterven? De man die je wilt overheersen als was hij een redeloos wezen, die Tahitiaan, is je broeder.

bron 7

In 1788 overweegt Lodewijk XVI om de Staten-Generaal bijeen te roepen. Zijn adviseur, voormalig minister Malesherbes, schrijft hem het volgende:

Wat zijn deze Staten-Generaal die u worden aanbevolen? (...) Ze zijn een bastion van antiek barbarisme, een slagveld waar drie partijen uit hetzelfde volk elkaar komen bestrijden. Ze zijn een botsing van alle belangen met het algemeen belang (...), een middel van ontwrichting, niet een middel van vernieuwing. Neem deze oude structuur voor wat ze is, een ruïne. Alleen de herinnering verbindt ons ermee. Spreek tot de verbeelding van het volk met een staatsinstelling die het zal verrassen en die het zal bevallen. (...) Laat een koning aan het einde van de achttiende eeuw niet de drie standen uit de veertiende eeuw bijeenroepen. Laat hem liever de bezitters van een grote natie, vernieuwd door haar beschaving, bijeenroepen. Een koning die zich onderwerpt aan een constitutie, voelt zich vernederd, maar een koning die een constitutie voorstelt, verwerft zich de grootste roem onder de mensen en hun grootste en blijvendste dankbaarheid.

bron 8

Op 5 juli 1795 sturen leden van de Vaderlandsche Sociëteit van 's-Hertogenbosch de volgende brief aan de burgers van hun stad:

Burgers!

Aangespoord door de afgevaardigde leden uit alle Vaderlandse Sociëteiten (...) hebben wij besloten (de naam van) 's-Hertogenbosch zodanig te veranderen dat (de stad) voortaan Brutus-Bosch¹⁾ zal heten. Wij kennen uw vaderlandse gevoelens en uw afkeer van iedere vorm van tirannie, daarom vertrouwen wij erop dat het uw goedkeuring zal wegdragen en dat u uit eerbied deze geliefde naam ook in zal voeren. Wij verwachten in ieder van u een Brutus te ontmoeten.

noot 1 Brutus was een van de Romeinse senatoren die in 44 voor Christus een moordaanslag pleegden op Julius Caesar, om te voorkomen dat deze zichzelf tot koning zou uitroepen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.